

Archetype

Η πορεία της αρχιτεκτονικής μέσα στον χώρο και τον χρόνο

Τάσης Παπαϊωάννου - 12/02/2021

Η αρχιτεκτονική ακολουθεί πάντοτε τη ζωή και την εκφράζει στον χώρο και τον χρόνο. Από την αρχέγονη καλύβα μέχρι τις σημερινές εξελιγμένες τεχνολογικά κατασκευές, ο ρόλος της ήταν ο ίδιος: να στεγάσει την ανθρώπινη ανάγκη.

Η αρχιτεκτονική, τέχνη ασάλευτη σαν το φυτό και τη ρίζα, εκτός από την υλική χρηστική της αξία, την ίδια στιγμή εμπεριέχει και εκφράζει στον χώρο τον βαθύτατο οικουμενικό συμβολισμό τού «κατοικείν».

Τον αρχιτεκτονικό-βιωματικό χώρο στον οποίο ο άνθρωπος γεννιέται, ζει και πεθαίνει. Και τότε, αυτά τα χτίσματα που αφήνει πάνω στη γη μοιάζουν με τις χαρακίες που σκαλίζουμε πάνω στον μαλακό βράχο ή στον κορμό του δέντρου, γράφοντας το όνομά μας με μια ημερομηνία, ότι περάσαμε κι εμείς από εκεί. Σημάδι της ζωής και της εφήμερης ύπαρξής μας.

Κι αν η αρχιτεκτονική χαρακτηριζόταν στο παρελθόν από αυτήν τη σημαντική «εντοπιότητα», σήμερα μοιάζει να χάνει σταδιακά αυτό το εγγενές γνώρισμά της.

Ολοένα και περισσότερο τυποποιείται, ολοένα και περισσότερο αποκτά παγκόσμια χαρακτηριστικά, ακολουθώντας –όπως ίσως είναι φυσικό– τη ζωή των ανθρώπων που ομοιογενοποιείται σε όλα τα πλάτη και τα μήκη της Γης. Μιας κατακερματισμένης κοινωνίας που εξωθείται να συμμορφώνεται διαρκώς με τις επιταγές της παγκόσμιας αγοράς.

Ζούμε σε μια περίοδο που οι τοπικές συνθήκες παρακάμπτονται ασυλλόγιστα, οι ιδιαιτερότητες των αρχέγονων τοπίων προσπερνούνται αστόχαστα, και όλα κατακλύζονται από ένα παγκόσμιο τσουνάμι ακαλαίσθητης ομοιομορφίας. Τίποτε δεν μοιάζει ικανό να σταματήσει αυτή τη λυσσαλέα επέλαση του Τίποτα.

Το κυρίαρχο πολιτισμικό και οικονομικό μοντέλο, άλλωστε, καθυποτάσσει τα πάντα στην εξουσία του και υπαγορεύει ως άλλος σύγχρονος Προκρούστης να ακολουθήσουμε όλοι πιστά τον καταστροφικό χρησμό του: «Δεν υπάρχει εναλλακτικός δρόμος».

Μέσα σ' αυτήν την εξύμνηση του ατόμου και της διαφορετικότητας που υποτίθεται ότι επαγγέλλεται, αυτό που τελικά υπόγεια επιβάλλεται για την πλειονότητα του κόσμου, τη μάζα όπως αδιάφορα αποκαλείται, είναι –αντίθετα– η απόλυτη ομοιομορφία!

Οι άνθρωποι γίνονται απρόσωποι, αναλώσιμες μονάδες. Κάποιοι αριθμοί σε κάποιον δρόμο, σε κάποιον όροφο, σε κάποιο διαμέρισμα! Στην καλύτερη περίπτωση, γιατί κάθε μέρα αυξάνονται οι άστεγοι και οι πληθυσμοί που στοιβάζονται σε άθλιες συνθήκες στις ασφυκτικές παραγκουπόλεις των μεγα-πόλεων οι οποίες συνεχώς διογκώνονται, ως ένα ζωντανό συνουθύλευμα παχύρρευστου «πολτού»: ανθρώπων και χτισμάτων.

Απέναντι στον ισοπεδωτικό παγκόσμιο πολιτισμό που εξαπλώνεται ταχύτατα εκμηδενίζοντας παραδόσεις χιλιετιών, ας αντιτάξουμε τις ετερότητες που γεννιούνται καθημερινά μέσα από κάθε μεμονωμένη κραυγή για ζωή, απ' όπου κι αν προέρχεται.

Μόνο από τη δημιουργική ώσμωση αυτών των ετεροτήτων μπορεί να ξεπηδήσει –όπως πάντοτε συνέβαινε στην ανθρώπινη Ιστορία– το νέο όραμα ενός καλύτερου βίου, και να ανατραπεί αυτός ο εξουσιαστικός και αυτοκαταστροφικός πολιτισμός τής εφιαλτικής ομοιομορφίας. Γιατί «πολιτισμοί παλιοί που μακελεύτηκαν»¹ στο παρελθόν, όπως λέει ο μεγάλος Ιρλανδός ποιητής, σήμερα μας είναι περισσότερο από ποτέ αναγκαίοι. Και πιο πολύ η σοφία τους.

Μέσα σ' αυτόν τον ολόφωτο και θορυβώδη κόσμο της εικονικής ευδαιμονίας, η καλή αρχιτεκτονική προχωρά αντίθετα στα σκοτεινά και στη σιωπή.

Στον αντίποδα, η αρχιτεκτονική του life-style, ορφανεμένη από την πρωταρχική της αποστολή, τη στέγαση της ανθρώπινης ανάγκης, χτίζει με έπαρση τα σύγχρονα αστραφτερά «παλάτια» της εμπορευματοποιημένης τέχνης, ορθώνει παντού τους σύγχρονους «ναούς» του χρήματος, διαλαλώντας την οικονομική ευρωστία τους και την ανεξέλεγκτη δύναμή τους. Πανάκριβα οικοδομήματα που συμβολίζουν –ίσως περισσότερο από ποτέ– τους τεράστιους ταξικούς διαχωρισμούς που χαρακτηρίζουν τις σύγχρονες κοινωνίες μας.

Κι όμως, ανάμεσα σ' αυτήν την πληθώρα των νέων κτιρίων που χτίζονται στις μέρες μας, κάποια ξεχωρίζουν με το ιδιαίτερο φως που εκπέμπουν, αρκεί να έχεις τα μάτια να τα διακρίνεις μέσα στον σωρό.

Πάντα η αρχιτεκτονική (όπως και κάθε τέχνη) καταφέρνει, ακόμη και μέσα στη σκοτεινιά πολλών εποχών, να δημιουργήσει έργα που χαρακτηρίζονται από τη γνήσια αυθεντικότητά τους, τη δική τους προσωπική αλήθεια που τη σιγοψιθυρίζουν μέσα στον εκκωφαντικό σαματά που ακούγεται ολόγυρά τους.

Κι αυτός ο ψίθυρος ακούγεται -αν ακουστεί- σαν ηχώ από το παρελθόν προς το μέλλον, μια ηχώ που είναι σχεδόν αδύνατον να αφουγκραστείς στην εποχή σου. Εκείνη την οριστική ετυμηγορία του μέλλοντος δεν θα τη μάθουμε ποτέ! Ο αντίλαλος θα ακουστεί μετά από πολλά χρόνια, από εκείνους που θα είναι έτοιμοι να τον ακούσουν στον καιρό τους.

Είναι τα χτίσματα που «υποτάχθηκαν και μαθήτευσαν στη ζωή» κι αυτή εκφράζουν, κι όχι εκείνα που αυτάρεσκα θέλουν «στανικά να υποτάξουν τη ζωή εκεί που αυτά θέλουν», όπως αναφέρει ο Ζήσιμος Λορεντζάτος². Γιατί η αρχιτεκτονική, εκτός από την υλική, έχει κυρίως πνευματική υπόσταση, την οποία νοηματοδοτούν οι άνθρωποι που τη βιώνουν διαχρονικά μέσω της κατοίκησης.

Η κατοίκηση αυτή είναι η μόνη που μπορεί με ασφάλεια να δείξει την αξία κάθε αρχιτεκτονικού χώρου. Του χώρου, ο οποίος μέσα στο πέρασμα του χρόνου θα αφηγηθεί καλύτερα την αληθινή ιστορία του στοιχειωμένου κύκλου της ζωής και του θανάτου, «το πρώτο και το ύστατο πρόβλημα, το πρόβλημα των προβλημάτων»³.

Παραπομπές

¹ W. B. Yeats, *Lapis Lazuli*, μετάφραση Ζ. Λορεντζάτος, περιοδικό ΕΚΗΒΟΛΟΣ, Αθήνα 1997

² Ζήσιμος Λορεντζάτος, *Μελέτες*, 2ος Τόμος, εκδ. Δόμος & Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα 2007

³ ό.π., *Μελέτες* 3ος Τόμος

* Το άρθρο δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα των Συντακτών την 01.03.2019